

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ - СКОПЈЕ

ГОДИШНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ГОДИШНИК	ТОМ 60	СКОПЈЕ SKOPJE	2022
----------	--------	------------------	------

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
„IUSTINIANUS PRIMUS“ DE SKOPJE

Главен уредник: д-р Александар Љ. Спасов

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ - СКОПЈЕ

ГОДИШНИК

НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ANNUAIRE

DE LA FACULTÉ DE DROIT
„IUSTINIANUS PRIMUS“ DE SKOPJE

ВО ЧЕСТ НА
ПРОФ. Д-Р ДИМИТАР БАЈАЛЦИЕВ

СКОПЈЕ,

СОДРЖИНА
НА ГОДИШНИКОТ НА ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ
ВО ЧЕСТ НА ПРОФ. Д-Р ДИМИТАР БАЈАЛЦИЕВ

ВО ЧЕСТ НА ПРОФ. Д-Р ДИМИТАР БАЈАЛЦИЕВ.....V

Јасна Бачовска Недиќ АСПЕКТИ НА КЛАСИЧНАТА СОЦИОЛОШКА ТЕОРИЈА ЗА РЕЛИГИЈАТА – ПРИЛОГ КОН ПРАВОТО НА ВЕРОИСПОВЕД ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	1
Каролина Ристова-Астеруд РОНАЛД ДВОРКИН – ПРАВНИОТ ФИЛОЗОФ КОЈ ГИ ПРЕДИЗВИКУВА(ШЕ) СУДИИТЕ	15
Тодор Каламатиев, Александар Ристовски ПРИВРЕМЕНОТО АГЕНЦИСКО ВРАБОТУВАЊЕ КАКО НЕСТАНДАРДНА ФОРМА НА ВРАБОТУВАЊЕ	33
Билјана Поповска, Иванка Василевска ВЛИЈАНИЕТО НА ИСИХАЗМОТ ВО ВИЗАНТИСКОТО ОПШТЕСТВО (историски преглед)	53
Родна Живковска, Тина Пржеска ТОЛКУВАЊЕ НА ПРАВНИТЕ НОРМИ ВО ГРАЃАНСКОТО ПРАВО.....	67
Сашо Георгиевски ЕВРОПЕИЗАЦИЈА НА МАКЕДОНСКОТО СУДСТВО ВО ПРОЦЕСОТ НА ПРИСТАПУВАЊЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА КОН ЕВРОПСКАТА УНИЈА во прилог кон расправата околу потребната адаптација на правната култура кај македонското судство.....	83
Горан Коевски, Дарко Спасевски СТЕЧАЈНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ДОГОВОРОТ ЗА ГРАДЕЊЕ.....	119
Ванчо Узунов, Биљана Петревска АНАЛИЗА НА СОЦИЈАЛНАТА НЕЕДНАКВОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	137

Рената Тренеска-Дескоска (НЕ)НАДЛЕЖЕН УСТАВЕН СУД	151
Тања Каракамишева-Јовановска АНАЛИЗА НА МЛАДИНСКАТА РАБОТА ВО ЗЕМЈИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА.....	163
Тони Дескоски, Вангел Доковски НОВАТА ЕВРОПСКА КОНФЛИКТНА (Р)ЕВОЛУЦИЈА ЗА ВОНДОГОВОРНАТА ОДГОВОРНОСТ ЗА НАДОМЕСТ НА ШТЕТА.....	193
Татјана Зороска - Камиловска ТЕОРИСКО-ПРАВНИ РАЗГЛЕДУВАЊА НА ДИМЕНЗИИТЕ НА ПРОЦЕДУРАЛНАТА ПРАВИЧНОСТ ВО ПАРНИЧНАТА ПОСТАПКА СО АКЦЕНТ НА ВРЕМЕНСКАТА ДИМЕНЗИЈА	215
Гоце Наумовски, Есин Кранли Бајрам НЕКОИ ПРАШАЊА ПОВРЗАНИ СО СТЕКНУВАЊЕТО НА НАСЛЕДСТВОТО ВО РИМСКОТО ПРАВО.....	235
Мишо Докмановиќ ПОВТОРНО СОЈУЗНИЦИ – НАДВОРЕШНАТА ПОЛИТИКА НА САД И ГРЦИЈА ЗА ВРЕМЕ НА СТУДЕНАТА ВОЈНА.....	251
Poliksena Gavroska, Ilija Rumenov INTRODUCTORY ASPECTS OF THE RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN DECISIONS.....	267
Ненад Гавриловиќ ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ЖИВОТНИ: СЕКТОРСКИ РЕЖИМ ЗА ДИВЕЧ	295
Елена Михајлова-Стратилати ЗОШТО ТРЕБА ДА ПОСТОЈАТ ЗАКОНИ СО КОИ СЕ КАЗНУВААТ ДЕЛАТА ОД ОМРАЗА.....	331
Владимир Божиновски СРЕДНОВЕКОВЕН КОСМОПОЛИТИЗАМ -Подемот на католичката црква во средниот век.....	345

Драги Рашковски ТЕОРИИ ЗА НАДЛЕЖНОСТ НА СУДОТ И ИЗБОР НА ПРАВОТО КАКО АЛАТКИ ЗА РЕШАВАЊЕ НА СПОРОВИТЕ КАЈ CLOUD ТЕХНОЛОГИЈА.....	357
Александар Спасеновски СТАТУСОТ НА ВЕРСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ И ПРОМЕНАТА НА СОПСТВЕНИЧКИТЕ ОДНОСИ ВО СОЦИЈАЛИСТИЧКА МАКЕДОНИЈА.....	371
Јелена Трајковска-Христовска СИСТЕМОТ НА КОНТРОЛА НА УСТАВНОСТА НА ПРАВНИТЕ АКТИ ВО КРАЛСТВОТО ШПАНИЈА.....	383
Елена Давитковска, Ивана Шумановска-Спасовска ПОСТАПКАТА ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР - СОСТОЈБА И ПРЕДИЗВИЦИ -	401
Елена Игновска КРВНАТА ВРСКА И ЗАЕДНИЧКИОТ ЖИВОТ КАКО КРИТЕРИУМИ ЗА ПОСТОЕЊЕ НА ПРИВАТЕН И СЕМЕЕН ЖИВОТ.....	421
Милка Ракочевиќ НАДОМЕСТ НА ШТЕТА КАКО РЕПРЕСИВЕН ИНСТРУМЕНТ ЗА САНКЦИОНИРАЊЕ НА ЗЛОУПОТРЕБАТА НА ПРОЦЕСНИТЕ ОВЛАСТУВАЊА ВО ПАРНИЧНАТА ПОСТАПКА.....	441
Катерина Шапкова Коцевска ФРЕДЕРИК БАСТИЈА: ЗАБОРАВЕНИОТ ВЕЛИКАН НА ФРАНЦУСКИОТ КЛАСИЧЕН ЛИБЕРАЛИЗАМ.....	457
Елена Макревска-Дисоска Ирена Кикеркова ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ ВО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ЦЕЛОСНА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА НА ПАЗАРОТ НА УСЛУГИ ВО РАМКИТЕ НА ВНАТРЕШНИОТ ПАЗАР НА ЕУ.....	473
Валентин Пепељугоски ЗАШТИТА НА АВТОРСКОТО ПРАВО КАКО ФУНДАМЕНТАЛНО	

ЧОВЕКОВО ПРАВО И ПРОЕКТОТ „СКОПЈЕ 2014“	489
Valerii Lazarev, Khanlar Gajiyev, Gracheva Svetlana, Andrei Sidorenko THE ROLE OF JUDICIAL DOCTRINE IN THE EVOLUTION OF LAW ENFORCEMENT: INTERNATIONAL AND NATIONAL ASPECTS.....	507
Љупчо Стојковски ДОБРОТО ПРОТИВ ЗЛОТО? ВОЈНАТА ПРОТИВ ТЕРОРИЗМОТ И ИСИС.....	537
Катерина Тошевска-Трпчевска, Љубен Коцев, Александар Парингов ПОДОБРУВАЊЕ НА ЕФИКАСНОСТА НА МЕХАНИЗМОТ ЗА РЕШАВАЊЕ ТРГОВСКИ СПОРОВИ НА СВЕТСКАТА ТРГОВСКА ОРГАНИЗАЦИЈА.....	553
Анастасија Муратовска СОЦИЈАЛНА РЕУПОТРЕБА НА КОНФИСКУВАН ИМОТ.....	571
Михаела Мострова НАДЛЕЖНОСТ RATIONE MATERIAE НА МЕЃУНАРОДНИОТ ЦЕНТАР ЗА РЕШАВАЊЕ НА ИНВЕСТИЦИОНИ СПОРОВИ (ICSID)	589
Леона Кичеев ТЕКОВНИ ДИЛЕМИ И ИДЕН РАЗВОЈ НА МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО ВО ОБЛАСТА НА ДИГИТАЛНАТА ТРГОВИЈА	589
Калин Митрески ВЛИЈАНИЕТО НА МАРКЕТИНГОТ КАЈ ДОБРО ПОЗНАТИТЕ ТРГОВСКИ МАРКИ ПРЕКУ ПРИМЕРОТ НА КОКА-КОЛА	621
Александар Љ. Спасов ПРАВЕН ПОРЕДОК ВО СОСТОЈБА НА ИСКЛУЧОК - ПАНДЕМИЈАТА НА КОВИД-19 И ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА ПРАВНИОТ ПОРЕДОК ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	630

Димитар Балаџиџев

made. Also, if the Agency decides to make a meritorious decision, it cannot mean that the applicant will receive the information, because the Agency does not have it. Hence, with the Law on Free Access to Public Information, the Agency has the new authority, which is the possibility to initiate a misdemeanor procedure against holder of information..

Therefore, in the future, the Agency should make every effort and take appropriate measures to overcome these inconsistencies in terms of consistent application of the law.

Key words: *administrative procedure, transparency, appeal, free access, public information.*

доц. д-р Елена Игновска¹

КРВНАТА ВРСКА И ЗАЕДНИЧКИОТ ЖИВОТ КАКО КРИТЕРИУМИ ЗА ПОСТОЕЊЕ НА ПРИВАТЕН И СЕМЕЕН ЖИВОТ

УДК:

1.02 Прегледна научна статија

Резиме

Човечката историја бележи различни периоди на доминалност на крвната врска или заедничкиот живот како пресудни критериуми за конституирање на правно сродство. И праксата на Европскиот суд за човекови права покажува на двојство во однос на преференциите спрема едниот или другиот критериум во зависност од конкретните околности.² Сепак, денес Судот балансира помеѓу теоретската висина и фактичката реалност на семејниот живот со помош на корективната мерка на принципот на најдоброто интерес на децето. Човековите права, во областа на семејното право се заштитени со членот 8 – како право на почитување на приватниот и семејниот живот; членот 12 – како право на склучување на брак и засновање семејство; членот 14 – како општи принцип на заштита од дискриминација; и членот 6 (1) како право на пристап до граѓанските судови за решавање на семејни спорови, меѓу друго, исто така и во постипајќи за утврдување на родителството од Европската конвенција за човекови права. И покрај ова, секоја држава – земја членка на Советот на Европа има соодветен систем за регулирање на семејниот живот, правото на брак, критериумите за (не)дискриминација, па дури и критериумите за утврдување на сродството, со што се промовира посебен национален морал. Така, почитувањето на разликите помеѓу земјите членки понекогаш е во судир со заштитените човекови права.³ Имено, националното

¹ Доцентка на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

² Особено случаите: Кроон и другите против Холандија, Чавдаров против Бугарија, Шнајдер против Германија, Мизи против Малта, Анајо против Германија, Камп и Бурими против Холандија, Јусуф против Холандија, Аренс против Германија и Куџор против Германија.

³ Случајот Маркс против Белгија се однесува на вонбрачна ќерка со правен статус на малолетник во Белгија. Судот забележа дека разликата помеѓу „леgitимни“ и „нелеgitимни“ деца беше

семејно право на Република Македонија утврдува родителски однос со фактиот на раѓање (за мајката, ако детето не е родено од сурогат жена), со брачна претпоставка (за сојузот на мајката) или со признавање и судска одлука која детето е родено вонбрачно. Но, Законот за семејството забранува утврдување или осигување на родителскиот однос доколку детето е зачат со вештачка инсеминација или йосвоено.⁴ Ваквиот став во Законот иринува од претпоставката дека доказ за йостоење на родителски однос е крвната врска и затоа забранува истата да се претпоставува која е службена йајна или која веќе йостоејат други йравни родители.⁵ Доколку судските йостайки се дозволени йодеднакво за сите деца, но судиите то ценат и фактичките семеен йивот (а не само йенетската врска) како основи за утврдување на йравен родителски йтајус, ќе се надмине ййденцијалниот йсриминирачки йристай на Законот. Дојолниелно, во ситуација која детето не е зачат со вештачка инсеминација или йосвоено, а живеело со претпоставениот (не и йенетски) йајко йодолио време, йовикувањето на йтусийво на крвна врска може да доведе до загрозување на йравната йтурносй на веќе йосйосйавениите семејни йноси врз основа на фактиот на заеднички йивот, ййройивно на йеовиите најдобри йнйтереси.

Клучни зборови: *сродство, крвна врска, заеднички йивот, йриваен и семеен йивот.*

1. Крвната врска како правно признато сродство

Континенталните правни системи го следат системот на римското право на крвна врска (*consanguinity*, од лат. “sanguis” – крв) за регулирање на сродството. Ова значи дека крвната врска е најрелевантниот фактор за определување на сродниците. Крвното сродство покажува дека лицата потекнуваат од ист генетски предок и затоа се во сродство. Парентеларниот систем може да биде линеарен (како директна, вертикална линија на сродство во која сродниците потекнуваат еден од друг: син, татко, дедо, итн.) и странична, определувајќи го сродството преку комбинација на двата генетски придонеси – татковиот и мајчиниот како предци спрема нивните потомци: брат и сестра, братучеди, итн., кои би можеле да имаат ист татко (*consanguine*) или иста мајка

оценета како дозволена и нормална во многу европски земји, поддржувајќи го развојниот пат кон нивно целосно признавање како еднакви.

⁴ Чл. 62, 63 и 75 од Законот за семејството (пречистен текст), Службен весник на Република Македонија, број 153, (20.10.2014).

⁵ Чл. 123 (а) од Законот за семејството, *ibid.*

(*uterini*). Системот на крвното сродство е важен за семејното право, поради тоа што поединците може да стапат во брак само доколку се наоѓаат заклучно до четвртиот степен на (правно признато) сродство во колатерална крвна линија.⁶ Бракот е речиси универзално забранет до и заклучно со колатералната крвна линија на првите братучеди најмногу поради здравствени причини, односно спречување на генетски нарушувања и оплодување помеѓу крвни сродници. Научно е докажано дека потомците од инцестна врска имаат голем ризик од генетски нарушувања предизвикани од мутациите на автосомно рецесивните гени што се двојно поголеми кај блиски крвно поврзани роднини кои носат две копии на истиот ген. Постои голема веројатност дека потомците ќе имаат абнормалности, ментална ретардација или пак, ќе имаат скратен животен век. Само кај околу половина од децата на инцестуозни односи се избегнуваат ваквите аномалии. Посвојувањата, како и анонимните донации на генетски материјал носат ризик од инцестуозни односи меѓу роднини кои генетски потекнуваат од ист предок. Овој ризик беше повисок на почетокот на примената на потпомогнатото оплодување и тоа поради недостатокот на регулатива и рестриктивни норми во однос на можниот број деца зачат од еден донор. Дури и денес, некои експерти повикуваат на внимание околу можната за случаен инцест помеѓу полусестри и полубраќа кои често живеат блиску еден до друг.⁷ Тие предупредуваат дека браќата и сестрите, кои биле разделени и не живееле заедно, се изложени на поголема веројатност за развој на меѓусебен афинитет и симпатии доколку се сретнат отколку доколку би живееле во иста семејна заедница.⁸ Ова се објаснува со т.н. Вестермарк (Westermarck) психолошки ефект кој се однесува на ретроградното сексуално втиснување (десензибилизирање), односно луѓето кои живеат во непосредна домашна близина во текот на првите (обично 6) години од својот живот стануваат десензитивизирани во однос на нивната подоцнежна взаемна сексуална привлечност. Недостатокот од овој вид психолошко „втиснување“ резултира со спротивното – браќата и сестрите, полу-браќата/сестрите или братучедите кои биле одгледани одвоено, можат да развијат силна меѓусебна привлечност како возрасни.⁹

⁶ На пример, во националното семејно право, ова е уредено во член 20 од Законот за семејството.

⁷ „Sperm Donation and Possible Inbreeding – Oops! “One Sperm Donor, 150 Offspring”, Human Biological Diversity (09/07/2011). Достапно на интернет:

<http://hbdchick.wordpress.com/2011/09/07/sperm-donation-and-possible-inbreeding-oops/>; A. Krista, “Genetic Sexual Attraction”, The Guardian (17 May, 2003) достапно на интернет: <http://www.theguardian.com/theguardian/2003/may/17/weekend7.weekend2>.

Видете исто: T. J. Bouchard, “Genetic Influence on Human Psychological Traits. A Survey”, Current Directions in Psychological Science, Vol. 13, No. 4 (2004) стр. 148–151.

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ibid.* Вестермарк ефектот беше за прв пат разработен од финскиот антрополог Едвард Вестермарк во 1921. E.A. Westermarck, „The History of Human Marriage“, 5th ed. (London, Macmillan, 1921). Тој беше критикуван поради тоа што близината во детството не може сама по себе да произведе

Системот на крвно (правно признато) сродство (*consanguinity*), исто така е многу битен и за наследувањето, не само на човечките гени *inter vivos*, но исто така и на имотот *mortis causa*, обезбедувајќи наследство на наследниците преку два система: (1) *ius accrescendi* (само најблиските живи потомци стануваат наследници, и на тој начин, се исклучуваат подалечните роднини) и неговата корекција – (2) системот *ius representationis* (потомците стануваат наследници од претходно починатите или оние наследници кои се прогласени за недостојни за наследување). Во наследното право, потомокот на претходно починатото лице станува наследник.

Изборот на фактори кои ги земаме како релевантни кога утврдуваме сродство, е важен за формирање на семејството. Посвојувањето на деца кои не се крвно сродни, и „легиимирањето“¹⁰ на деца кои се крвно сродни (што значи дека некои крвно сродни деца ќе бидат „нелегитимни“) беа исклучоци кои римското право ги вклучи во системот на крвно сродство (*consanguinity*). Денес, примената на биомедицинско потпомогнатото оплодување (БПО) создава многу повеќе исклучоци. Дебатите за генетиката и нејзината онтолошка суштина наспроти социологијата и факторите кои влијаат врз одредување на сродството беа и сè уште се многу актуелни меѓу различни групи антрополози и социолози. Од една страна е првата група која го застапува гледиштето дека генолошкиот детерминизам е најрелевантен за определување на сродството. Од друга страна се претставниците кои сметаат дека социолошките фактори се клучни за градење на семејните односи, а со тоа и за определување на сродството, аргументирајќи дека генетските факти се само еден од условите на кои системите на сродство мора да се прилагодат.

Голем број социолошки студии се обидуваат да го дефинираат природниот копнеж кој е вроден во луѓето како поединци да создадат семејства.¹¹ Исто така голем број од почетните антрополошки студии го промовираа крвното сродство како онтолошка основа, а само во негово отсуство, предвид беше земен фактот на заедничкиот живот во одредувањето на сродството. Многу автори потоа ја критикуваа пристрасноста за тежнеење кон „природноста“, како инструментална политика на градење на општествените улоги на мажите како обезбедувачи (провајдери) и жените како одговорни за домашните работи, градејќи го потесното семејство во кое таткото треба да биде „поизвесен“.¹²

сексуално избегнување без постоењето на општествените притисоци и норми. Види повеќе: S. Eran, S. Dalit, "Incest Avoidance, the Incest Taboo, and Social Cohesion: Revisiting Westermarck and the Case of the Israeli Kibbutzim", *American Journal of Sociology*, Vol. 114, No. 6 (2009) стр. 1803–1842.

¹⁰ Како разлика помеѓу „легиитимни“ деца родени во брак, и „нелегитимни“ деца родени надвор од брак (која постоеше порано), особено воочена во случајот Маркс против Белгија пред Европскиот суд за човекови права.

¹¹ E. Westermarck, „The History of Human Marriage“ (Macmillan, 1891).

¹² Видете повеќе во: M. Fortes, "Introduction", во J. Goody (ed.) in *The Developmental Cycle in*

Морган како еден од најистакнатите американски етнологи, антрополози и социолози, кој ја разви теоријата на општествената еволуција и ја постави основата на современата антропологија, аргументира дека првобитната човекова домашна институција не беше патријархалното семејство, туку клановите на мајките. Централната улога на мајката во утврдувањето на сродството и паралелно, раните мрежи познати како матријархат или гинеоцентрично општество ја исклучија неопходноста за познавање на генетската поврзаност со таткото, бидејќи кланот беше дефиниран од аспект на сродството само од страна на мајката. Тој потоа се осврнува на подоцнежната еволуција на семејните форми, што доведе до доминација на патријархално-центрираното семејство во услови на технолошки напредок, што не само што ги промени имотно-правните односи, но и на поширок општествен план, исто така, ги промени системите на управување. Иако не постои јасен доказ за фактичкото постоење на матријархатот како рана фаза на развој на човечките заедници,¹³ влијанието на теоријата на Морган беше огромно за подоцнежната интелектуална мисла.

Според Морган, човековата репродукција и генетската врска помеѓу родителите и децата претставуваат вистинско сродство, додека посвојувањето е правна фикција и претставува фиктивно сродство.¹⁴ Тој покажа флексибилност за прифаќање на фактичката реалност кога крвното сродство отсуствува. Малиновски, исто така, ја застапува тезата дека сродството е првенствено психо-генетско по природа (крвна врска), која сепак може да биде моделирана од страна на културолошко-развиените односи, како на пример, во случај на посвојување.¹⁵

Контроверзните теории на *инклузивна погодност* (*inclusive fitness*) и *препознавање на сродството* (*kin recognition*) ја промовираат големата важност на гените како индивидуален и уникатен код за идентификација и алатка за потенцијално меѓусебно признавање на блиски генетски роднини кои заради тоа се вклучуваат во меѓусебни општествени односи. Овие теории имаат многу

Domestic Groups, Cambridge (Department of Archaeology and Anthropology at the University Press, 1959), [објавен за Институтот за археологија и антропологија во универзитетскиот печат]; и подоцна во: J. Yanagisako, S. Junko, J.F. Collier, "Towards a Unified Analysis, Gender and Kinship", во J. F. Collier, J. Yanagisako (eds.), *Gender and Kinship: Essays Toward a Unified Analysis*, (Stanford University Press, 1987).

¹³ Видете повеќе во: R.H. Lowie, „Primitive Society“ (Bony and Liveright, New York, 1920). Заклучокот е дека нема докази за хипотетичкото постоење на матријархатот. Ова, исто така, е доминантен став и денес.

¹⁴ L.H. Morgan, "Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family", *Smithsonian Contributions to Knowledge*. Vol. 17 (Washington Smithsonian Institution, 1870).

Доступен на интернет на: <http://ia700407.us.archive.org/17/items/systemsofconsang00morgrich/systemsofconsang00morgrich.pdf>

¹⁵ B. Malinowski, "Parenthood - the Basis of Social Structure", во V. Calverton, S.D. Schmalhausen (eds.), *The New Generation* (New York: Macaulay, 1930).

критичари во денешно време.¹⁶ Холанд аргументира дека ако внимателно се анализираат биолошките и општествените теории за сродството, ќе се дојде до заклучок дека двете се сведуваат на еден доминантен фактор. Така, тој се обидува да ги усогласи двете шеми на сродството преку нивна контекстуализација.

2. Заедничкиот живот како правно признато сродство

Во 1960-тите и 1970-тите антрополозите ги преиспитаа биолошките и генетските концепти на сродството, особено имајќи го предвид културниот контекст во кој беа поставени. Најжестоката е битката меѓу старите биолошки концепти и современите релативистички концепти за утврдување на сродство кои кулминираа со работата на Шнајдер, кој ја означил пресвртницата во антрополошките студии.¹⁷ Според него, она што е дадено со раѓањето преку крвта, е статична состојба на родителството, а она што е создадено и поддржано од интерактивниот процес на делување и грижење, е активна состојба на вршењето на родителството и токму тоа е вистинскиот однос родител – дете. Тој не ја негира генетската реалност како непостоечка, но ја доведува во прашање нејзината неопходност во фактичкото вршење на родителството.¹⁸ Затоа тој го дефинира сродството како збир од взаемни односи за кои крвните врски се ирелевантни. Крвните врски се релевантни само во контекстот во којшто се општествено признати и конституирани. Така, вршењето на одредени улоги претставува основа за дефинирање на односот на сродство. Многу автори прават разлика помеѓу генетското сродство, дефинирано од страна на науката и културолошко развиените системи на сродството, сметајќи го родителството повеќе како политички, а помалку како природен концепт, што е предмет на договор од случај до случај, исто како и посвојувањето и старателството.¹⁹ Технологиите на БПО воведоа „семејства по избор“,²⁰ каде што односите помеѓу членовите на семејството ја изменија конвенционалната дефиниција на

¹⁶ M. P. Holland, „Social Bonding and Nurture Kinship: Compatibility Between Cultural and Biological Approaches“ (2004). Достапен на SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1791365> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1791365>

¹⁷ Видете повеќе во: D. Schneider, „A Critique of the Study of Kinship“ (University of Michigan Press, 1984), стр. 165.

¹⁸ *Ibid.* стр. 124–125.

¹⁹ Видете повеќе во: J.A. Barnes, „African Models in the New Guinea Highlands“, *Man*, Vol. 62, (1962), стр. 5–9; A. Schrauwers, „Negotiating Parentage: the Political Economy of “Kinship” in Central Sulawesi Indonesia“, *American Ethnologist*, Vol. 26, No. 2, 1999, стр. 310 на стр. 311).

²⁰ Како термин кој се користи во контекст на меѓународната ЛГБГ заедница. Видете повеќе во: K. Weston, „Parenting in the Era of AIDS“, во A. Stein (ed), *Sisters, Sexperts and Queers Beyond the Lesbian Nation* (New York, Plume, 1993); J. Weeks, B. Heaphy, C. Donovan, „Same Sex Intimacies: Families of Choice and Other Life Experiments“ (London, Routledge, 2001).

„крвните врски“. Сега, тие сè повеќе ги акцентираат фактичките обврски кои се доделуваат со поединечните правни одлуки како предмет на преговори, а не како однапред прифатени и дадени.²¹ Овие децентрализираните семејни релации почнаа да отстапуваат од нивната основа – сексуалниот однос²² и воведоа нов поим – дефамилијаризација – „defamiliarizing“ на она што порано се сметаше за воспоставен концепт на сродство.²³ Оваа појава беше критикувана на истата основа. Имајќи предвид дека современите семејства се во голема мера договорни (во смисла на статусот кој се доделува на родителите), неприфаќањето на дилемите и преговарањето во однос на донорските улоги во детскиот живот според некои автори, е парадоксално.²⁴

Современите антрополози ги вреднуваат биолошките врски, но го поврзуваат сродството со концепти надвор од природните (култура и односи базирани на емоции, афекција и приврзаност, заедничко живеалиште, делење храна, грижа, покрив и спиење). Карстен го концептуализира сродството како реален однос на споделени телесни и духовни елементи кои не мора да имаат генетска поврзаност.²⁵ Теоретичарите на приврзаноста аргументираат дека генетската поврзаност сама по себе не е фактор за развој на приврзаност. Напротив, и други фактори како што се близината, грижата, негата и одговорноста кон потребите на детето се релевантни за градење на односи меѓу него и таткото, мајката или било кој друг старател. Вајс наведува три аспекти на манифестација на приврзаност: (1) физички контакт, (2) комфор, (3) топлина и (4) безбедност како особено важни за градење на односот помеѓу детето и родителот.²⁶ Приврзаноста и ставовите во однесувањето изградени во детството се многу силни и продолжуваат исто така и во зрелоста.²⁷ За Болби, развојот на видовите однесувања кои се засновани во детството, ја создаваат суштината на родителството. За некои други теоретичари на приврзаноста, заедничкото споделување на оброци, не само како имитација на хранењето што се случува во матката на жената, но и како начин на развој на ставови во однесувањето е клучот

²¹ D. Dempsey, „Donor, Father or Parent? Conceiving Paternity in the Australian Family Court“, *International Journal of Law, Policy and Family*, No.18, 2004, стр. 76 на стр. 78.

²² M. Strathern, „Reproducing the Future: Anthropology, Kinship and the New Reproductive Technologies“ (New York, Routledge, 1992)

²³ S. Franklin, „Embodied Progress: A Cultural Account of Assisted Conception“ (London, Routledge, 1997).

²⁴ D. Dempsey, *op. cit.* (2004), стр. 95.

²⁵ J. Carsten, „The Substance of Kinship and the Heat of the Hearth: Feeding, Personhood and Relatedness among Malays in Pulau Langkawi“, *American Ethnologist*, Vol. 22, No. 2 (1995), стр. 236.

²⁶ R.S. Weiss, „The Attachment Bond in Childhood and Adulthood“, M.C. Paros, J. Stevenson-Hinde, P. Marris (eds.), *The Attachment Across the Lifecycle* (Routledge, 1991).

²⁷ J. Bowlby, „The Making and Breaking of Affectional Bonds“ (Tavistock, 1979) стр. 129. Тој аргументира дека природата на врзување го карактеризира човечкото битие од раѓањето до смртта.

за создавање на семејното сродство.²⁸ Ричардс дури го дефинира семејството во смисла на „регуларноста на јадење оброци заедно.“²⁹ Состојбата „да се израсне дете“ како општествен аспект, додава лични карактеристики во тој однос, па дури и повеќе од биолошкиот придонес.³⁰ Голем број студии, кои ги истражуваат семејните обичаи на домородните луѓе од различни делови на светот, потврдија дека покрај генетските, исто така постојат и други важни елементи за да се развие сродство, од кои најзначајната е фактичката врска воспоставена преку делење на заедничко домаќинство и разновидни аранжмани на живеење.³¹ Многу културолошки антрополози од времето на Леви-Штраус (Levi – Strauss), па наваму се на стојалиште дека репродукцијата на човекот е и репродукција

²⁸ A.I. Richards, „Hunger and Work in a Savage Tribe: A Functional Study of Nutrition Among the Southern Bantu“ (G. Routledge and Sons, 1932) стр. 28.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ J. Edwards, „Born and Bred. „Idioms of Kinship and New Reproductive Technologies in England“, Oxford Studies in Social and Cultural Anthropology (Oxford University Press, 2000).

³¹ M. Weismantel, „Food, Gender and Poverty in the Ecuadorian Andes“ (University of Pennsylvania Press, 1988) стр. 169. Овој автор спроведува социолошко истражување во Зимбабве. Таму, односите меѓу родителите и децата се дефинираат според заедничкиот живот каде што срцето го дефинира домот, а заедничкиот живот (а не крвната врска) е клучен елемент за утврдувањето на татковството.

J. Carsten, S. Hugh-Jones, „Introduction“, во J. Carsten., S. Hugh-Jones (eds.), *About the House: Levi-Strauss and Beyond* (Cambridge University Press, 1995);

J. Carsten, „Substantivism, Antisubstantivism, and Anti-antisubstantivism“, во S. Franklin, S. McKinnon (eds.) *Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies* (Duke University Press, 2001), стр. 227. Според нив, конзумирањето на разновидна храна, престојот во една средина итн. го создава идентитетот на детето како променлива и отворена категорија, а не дадена;

C. L. Stafford, „Chinese Patriline and the Cycles of *Yang* and *Laiwang*“, во J. Carsten (ed.), *Cultures of Relatedness: New Approaches to the Study of Kinship* (Cambridge University Press, 2000);

C.L Stafford, „Separation and Reunion in Modern China“ (Cambridge University Press, 2000). Од истражувањата спроведени во североисточна Кина и во Анганг и Тајван, Стафорд ги опсервира семејните шеми – грижата дадена на децата создава трајно почитување што се манифестира преку грижа за родителите во нивната старост;

R. Storrie, „Personhood and Relationality: Processes of Relatedness Among the Hoti of Venezuelan Guiana“, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 9, No. 3 (2003) стр. 407–428. Стори опсервира дека воспитувањето дете може да создаде сродство дури и во отсуство на природни (генетски) врски, водено од заедничкиот сентимент дека „подалечните роднини не се подобри од блиските соседи“. Со истражувањата на животот на Хотите од Сераниа де Мајкалида, Венецуелска Гвајана, Стори утврдил дека моралноста на делењето ги трансформира несродните во сродни. Поради ова, заедничкиот живот е битен, а блиските крвни роднини (*consanguini*), кои не живеат заедно, се забораваат, а нивниот имот се претвара од заеднички во посебен“ (стр. 420–422).

A. Vilaca, „Making Kin out of Others in Amazonia“, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 8, No. 2, стр. 347–365 (2002). Со истражувањето на семејните шеми на народот Уари кои живеат во Западен Амазон, Бразил, Вилака опсервира дека „бликоста и заедничкиот живот се до таа мерка одредувачки во утврдувањето на сродството, што генеалогичкиот роднина којшто живее далеку од семејството може да биде исклучен од кругот на сродство“.

на општествените односи.³² Сите етнографи кои ја нагласуваат важноста на влијанијата на околината како битни во создавањето на односите на сродството, се против генеалогичките претпоставки, кои ги сметаат за основни и дадени, а со тоа и имуни на влијанија од околината. Тие покажуваат дека фактичките и емотивните врски се релевантни и детерминирачки за создавање на сродството, а не генетското учество само по себе. Така, употребата на биологијата може да се смета за „стратешки фактор“ за натурализација на сродството кое произлегува од БПО³³ и покрај тоа што се смета за битна само кога сродството е доведено во прашање. Ако истото не е доведено во прашање, родителството обично ќе биде разгледано од аспект на емотивните врски кои родителите ги развиле со своите деца преку процесот на издржување и воспитување како главен столб во изградбата и утврдувањето на сродството.³⁴

Применувајќи ја *теоријата на приврзаност* на правото на детето да воспостави контакт со донорот/генетскиот родител кој го дал детето на посвојување по достигнување на возраст од 18 години може да биде ирелевантно, бидејќи односите на приврзаност кои се базирани во воспитувањето на детето, биле веќе воспоставени.

Дел од современите студии промовираат комбинација од двата пристапи: биолошкиот и културолошкиот пристап, не само во разбирањето на сродството, туку и на она што сродството го предизвикува како ефект.³⁵

Фуко расправа дека во сите историски периоди биле развиени одредени верзии на вистината врз основа на она што во тие периоди било општествено прифатливо. Според него, современите сфаќања за сексуалниот диморфизам и репродуктивна физиологија се скорешни феномени и го следат развојот на модерната биологија и наука.³⁶ Во оваа смисла, сродството е општествена и културна димензија на градење на семејствата, наоѓање легитимност во крвните врски низ историјата, во зависност од преферираниот склоп на политички вредности. Разликата помеѓу генетскиот (“genitor” или “genetrix”) и фактичкиот родител отсекогаш постоела во случаите на старателство и посвојување. Но, само сега, новите репродуктивни технологии ги истакнаа начините на кои

³² Видете на пр.: C. Smart, B. Neale, „Family Fragments?“ (Cambridge: Polity Press, 1999); L. Spaas, „Paternity and Fatherhood: Myths and Realities“ (London: Macmillan, 1998); M. Strathern, *op. cit* (1992).

³³ C. Thompson, „Strategic Naturalizing. Kinship in an Infertility Clinic“, во S. Franklin, McKinnon (eds.), *Relative Values. Reconfiguring Kinship Studies* (Duke University Press, 2001), стр. 175.

³⁴ E. Hirsch, „Negotiated Limits. Interviews in South-East England“, во J. Edwards et al (eds.), *Technologies of Procreation. Kinship in the Age of Assisted Conception* (Manchester University Press, 1993), стр. 69.

³⁵ Holland, *op.cit.* (2004); P.P. Schweitzer, „Dividends of Kinship: Meanings and Uses of Social Relatedness“, (Routledge, 2000).

³⁶ M. Foucault, „The Order of Things. An Archaeology of the Human Science“ (Vintage Books, 1994).

биоенетското сродство активно се конструира, потврдувајќи дека родителството во однос на децата зачнати со донација на генетски материјал е втемелено во законскиот концепт на волја (намери), а не во генетиката.³⁷

Семејството по Платон е во основа природна категорија. Тој разви остра дистинкција помеѓу: 1) приватниот живот во семејството, што е воден од природните феномени на љубовта и репродукцијата; и 2) заедничкиот живот во државата кој е воден главно од логички премиси. За неговиот ученик, Аристотел, од друга страна, и семејството и државата се паралелно природни и општествени конструкции. За Аристотел, семејството зачнува од љубовта и вистинското пријателство меѓу мажот и жената кои се водечки столбови на семејната заедница. Во политиката, тој го дефинира семејството – „оикос“ (οἶκος) како помала составна клетка на политичката заедница – „полис“ (πόλις) која сама по себе е посебен ентитет како заедница или асоцијација – „кинонија“ (κοινωνία), која ги интегрира своите членови во заедничкиот живот.³⁸ Како природен дел од поголем мозаик што го конституира политичкиот систем, семејството транзитира помеѓу животинско постоење кон рационален живот што е можен само во организирана состојба (држава). Природната компонента на семејството што се должи на биолошките врски меѓу неговите членови е аргумент за натурализација како на политичкиот систем, така и на државата и како таков треба да ја приближи државата поблиску до поединецот, кој пак, треба да ја идентификува органската врска позната за неговото семејство. Со таквата идентификација, тој исто така ја нагласува општествената компонента на семејството, истакнувајќи го заедничкиот живот помеѓу своите рационални членови, кои по дефиниција мораат да бидат организирани како и самата држава.

Бракот како формална институција на заеднички живот беше солидна рамка за потврдување на сексуалните односи меѓу брачните партнери кои требаше да обезбедат извесност дека семејството е продолжение на нивните гени. За овие цели, сродството транзитира од времето на примитивен промискуитет, матријархат и неодредено татковство, конструирана рамка на моногамен брак, што води кон *нуклеарното семејство*.³⁹ Малиновски разликува меѓу фактичко и физичко сродство, кои се преклопуваат кај мајката, додека нужно не коинцидираат во таткото чија улога е суштински општествена и може, но не мора да биде физичка.⁴⁰ Според

³⁷ A. Shaw, "The Contingency of the Genetic Link in Constructions of Kinship and Inheritance – An Anthropological Perspective", во J. P. Spencer, A. Bois-Pedain, (eds.) *Freedom and Responsibility in Reproductive Choices* (Hart Publishing 2006) стр. 75.

³⁸ L. V. Provencal, "The Family in Aristotle", *Animus*, Vol. 6, 2001, достапно на интернет: <http://www.mun.ca/animus/2001vol6/provencal6.htm#1>.

³⁹ Видете повеќе во L.H. Morgan *op. cit.* (1870); L.H. Morgan, „Ancient Society“ (Macmillan, 1877); F. Engels, „The Origin of the Family, Private Property and the State“ (1884), Introduction by Brewer P., *Resistance* (2004). Достапно на интернет на: <http://readingfromtheleft.com/PDF/EngelsOrigin.pdf>.

⁴⁰ Malinowski, B., „The Family Among the Australian Aborigines: a Sociological Study“, (University

него, семејството е составено од жената и децата за кои таа се грижи – сама или заедно со човекот со кого е во стабилна врска. Во таа смисла, односот со детето е утврден од страна на односот помеѓу: 1) мажот; и 2) жената која го раѓа детето. Татковството на овој човек е изборно и несигурно во зависност од неговите фактички односи со мајката, а со тоа и со детето. Врските на сродство помеѓу генетскиот татко и детето во денешно време често се предмет на правно посредување во зависност од постоењето на интимна врска меѓу генетската мајка и детето.⁴¹ Феминизмот го поддржува репродуктивното право на самите жени да се извршува засебно како средство за обезбедување на жените со поголем избор, вклучително и со можноста за бивање родители без партнер. Мери О’Брајан е на став дека постојат два клучни момента во историјата на репродукцијата. Првиот е диференцијацијата на улогите меѓу мажот (како оној кој придонесува за обезбедување на средства) и жената (како домаќинка). Ваквата диференцијација ја ограничува улогата на жената само во рамките на домот, со што неизвесноста во врска со прашањето „кој е татко на меѓусебните деца“, до одреден степен се намали. Оваа поделба ја деградираше приватната сфера (репродукцијата, одгледувањето на деца, одржувањето на домаќинството) и ја актуализираше јавната сфера (производството). Вториот клучен момент беше откривањето на контрацепцијата која им даде шанса на жените да имаат контрола врз нивната плодност.⁴² Претпоставката дека сопругот е татко на детето родено за време на бракот, сè уште е валиден правен аргумент во споровите за утврдување или оспорување на татковството, освен ако не се докаже спротивното. Жените кои вршеле прељуба биле сметани за криминалци од највисок ранг, меѓу другите причини и поради позицијата на доминантниот маж во семејството, а исто така и поради ризикот на попречување и манипулирање со генетското семејно стебло.

3. Критериуми за постоење на приватен и семеен живот според член 8 од Европската конвенција за човекови права

Денес, терминот семејство не е прецизен и затоа е погоден за алтернативни толкувања. Ако некогаш дебатите околу нуклеарното наспроти поширокото семејство се опсервираа низ призмата на биологијата и генетиката или фактот на заеднички живот во или надвор од брак,⁴³ во денешно време, терминот семејство е симбиоза на различност на формите. Веќе е прифатен ставот дека ако постои однос на грижа

of London Press, 1913).

⁴¹ D. Dempsey, *op. cit.* (2004), стр. 97.

⁴² M. O’Brien, „The Politics of Reproduction“ (Routledge&Kegan Paul, 1981).

⁴³ Видете повеќе во: F. Mount., „The Subversive Family: an Alternative History of Love and Marriage“, (Counterpoint, 1983).

и посветеност помеѓу возрасен и дете, тогаш отсуството на генетска врска не е пресудно за повикување на член 8 од ЕКЧП.⁴⁴ Семејството може да биде формирано од членови кои: 1) се или не се генетски поврзани (на пример, посвојување или хетерологна инсеминација од донор); 2) живеат или не живеат заедно и споделуваат или не споделуваат заедничко домаќинство (на пример, реконструирани семејства); 3) двајца членови (жена со починат/разведен/разделен сопруг/партнер и дете или доброволно сама жена и дете); 4) двајца (хетеро или истополови)⁴⁵ родители и едно дете/повеќе деца, повеќе од двајца родители кои имаат родителска одговорност и едно дете/деца (на пример, тројца родители во Велика Британија⁴⁶, и од неодамна, до четири родители во Британска Колумбија во Канада); 5) родители и нивните родители и деца и нивните деца (како проширени семејства) и т.н. нов тренд на „модерни семејства“ како и „семејства по избор на ко-родителски партнери“ (мајки и татковци кои имаат договорен однос за остварување на заедничка цел – раѓање, одгледување и воспитување на заедничко дете наместо взамен однос на љубов, почитување и интимна врска).⁴⁷ Ова е еден чекор понатаму во развојот на трендот од сами мајки по избор кон ко-родителство по избор, како што едно од интервјуираните лица кои ги споделуваа своите лични искуства изјави: „зошто би одбрале да бидете сам родител кога може да бидете заеднички родител (ко-родител)?“⁴⁸ или „зошто само да имате дете кога исто така можете да обезбедите и татко?“⁴⁹

⁴⁴ N. Lowe, „A Study into the Rights and Legal Status of Children being Brought Up in Various Forms of Marital or Non-Marital Partnerships and Cohabitation“, (A Report for the Attention of the Committee of Experts on Family Law, 2009) стр. 8.

⁴⁵ Двородителските семејства сè уште се доминантен концепт во светот, иако одредени законодавства ја разгледуваат можноста да го прошират опсегот на повеќе родители. Погледнете повеќе кај M. Antokolskaia, „Legal Embedding Planned Lesbian Parentage. Pouring New Wine into Old Wineskins“ (Familie & Recht, 2014) стр. 2.

⁴⁶ Исто така, погледнете ги препораките за реформи во семејното право во насока на признавање на родителството на повеќе од две лица од: S. Brennan, „How Many Parents Can a Child Have? Philosophical Reflections on the Three Parent Case“ (Western University, 2013), (достапен на интернет: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1451926 што се однесува на случај на Високиот суд на Онтарио што ја призна потребата од промени со цел воведување на повеќе лица во животот на детето во согласност со најдобрите интереси на детето (*AA v BB* 2007 ONCA 2, 83 OR (3d) 561).

⁴⁷ Видете повеќе во: L. Carpenter, „Meet the Co-parents“, The Guardian (15.12.2013), <http://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/dec/15/meet-the-co-parents-modern-families>; Daily Mail Reporter, „Meet the 40-something Childless Singles Turning to Co-parent partnerships where Raising a Family Doesn't Include Romance“ Mailonline (11.02.2013), <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2277027/Meet-40-childless-singles-turning-parent-partnerships-raising-family-doesnt-include-romance.html>; A. Ellin, „Making a Child Without the Couple“, The New York Times (08.02.2013) - http://www.nytimes.com/2013/02/10/fashion/seeking-to-reproduce-without-a-romantic-partnership.html?pagewanted=all&_r=0; „Family on Your Terms“, Aljazeera, (24.02.2014), - <http://stream.aljazeera.com/story/201402242305-0023501>.

⁴⁸ *Ibid.* L. Carpenter, „Meet the Co-parents“, The Guardian (15.12.2013).

⁴⁹ Al Jazeera English, „Family on Your Own Terms“, The Stream (24.02.2014). Видете на интернет: <http://stream.aljazeera.com/story/201402242305-0023501> (5–6 мин).

Некои автори го вреднуваат нуклеарното семејство какво што беше (од традиционален аспект) и сметаат дека секое отстапување од неговата основа е потенцијално опасно за развивање на односите и посветеноста, а потребни за правилно воспитување на децата.⁵⁰ Тие ја обвинуваат примената на БПО за нарушувањето на концептот на нуклеарното семејство кое е идеална основна општествена единица, со што се создаваат семејства со интрузивен донор и деца без родители.

За еминентниот професор Џон Харис семејството има исклучиво институционален карактер. За него, институционалните семејни основи зависат од политичката идеологија за доделување на централен фокус на една од следните три димензии: (1) општеството (семејството е основна клетка на општеството кое што има интерес да обезбеди следна генерација), (2), возрасните (правото на засновање семејство, како дел од човековите права и слободи на поединецот), и (3) детето (обезбедување на интересите на идните генерации).⁵¹

Во европски контекст, денес, широко е прифатено дека родителството е повеќе општествена од природна конструкција, иако многу импликации кои произлегуваат од примената на БПО, сè уште се дискутираат.⁵² Признавањето не само на општествената, но исто така и на нормативната улога која ја игра семејството и прифаќањето на потребата за донесување на политички одлуки за обликување на семејните форми, можат да се потпрат на флексибилното дефинирање на семејство според дефинициите на Бромли,⁵³ со мали модификации базирани на прифаќање на дихотомијата помеѓу фактот на заедничкиот живот или со самото постоење на генетска врска. Паралелно со овие претпоставки, семејството ќе се третира како општествена единица чии односи може да спаѓаат во две категории: (1) заеднички живот: две лица кои живеат во брачна/вонбрачна врска, или живеат заедно, на сличен начин како да се брачни партнери, или еден родител кој живее со едно или повеќе деца; и (2) самото постоење на генетска врска: две или повеќе лица поврзани преку крвно сродство (на пример, браќа и сестри) или брак.

⁵⁰ P. Singer, D. Wells, „The Reproduction Revolution. New Ways of Making Babies“ (Oxford University Press, 1984), стр. 53; R.F. Chadwick „Having Children: Introduction“, Chadwick R.F. (ed.) Ethics, Reproduction and Genetic Control (Routledge, 1990).

⁵¹ J. Harris, „The Right to Found a Family“, во Scarre G., (ed.) Children, Parents and Politics (Cambridge University Press, 1989).

⁵² „Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Legal Affairs, Recognition of Parental Responsibility: Biological Parenthood v. Legal Parenthood, i.e. Mutual Recognition of Surrogacy Agreements: What is the Current Situation in the MS? Need for EU Action?“ (European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department C, 2010), стр 7 и 12.

⁵³ N.V. Lowe, G. Douglas (eds.) *Bromley's Family Law* 10th edition (Oxford University Press 2007) стр. 2.

Конвенцијата за правата на детето (КПД) нуди широка дефиниција на семејството, како одраз на широкиот спектар на сродство и аранжмани во заедници во кои децата се воспитуваат низ целиот свет.⁵⁴ Во Преамбулата се нагласува важноста која семејството ја има како основна единица на општеството и како природна средина за развој и благосостојба на нејзините членови, посебно на децата. Член 5 го признава и го цени поширокото семејство, особено неговото значење за децата и за нивните развојни капацитети. Комитетот за човекови права, исто така, потенцира флексибилно дефинирање фаворизирајќи поширока дефиниција во која се вклучуваат „сите лица што го сочинуваат општеството на односната држава членка“, свесни за разликите од држава до држава, па дури и од регион до регион во рамките на една држава.⁵⁶ Тоа покажа поголем сензибилитет кон почитување на нуклеарните и проширените семејства, како и разни други форми на семејства, како што се вонбрачни партнери и нивните деца или сами родители и нивните деца.⁵⁷

Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) и Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) вклучија неколку аспекти во концептот на „семеен живот“: брачните родители и нивното „леgitимно“ малолетно дете, вонбрачните родители и нивното малолетно дете, мајката и нејзиното малолетно дете – во и надвор од брак, мажот и малолетно дете кое е признато, генетскиот татко и малолетно дете во одредени околности, блиски роднини како баби и дедовци и малолетно дете, родители на посвоено малолетно дете, и негенетски родители и малолетно дете.⁵⁸

Библиографија

- A. Ellin, “Making a Child Without the Couple”, *The New York Times* (08.02.2013): http://www.nytimes.com/2013/02/10/fashion/seeking-to-reproduce-without-a-romantic-partnership.html?pagewanted=all&_r=0.
- A. I. Richards, „Hunger and Work in a Savage Tribe: A Functional Study of Nutrition Among the Southern Bantu“ (G. Routledge and Sons, 1932).
- A. Schrauwers, „Negotiating Parentage: the Political Economy of “Kinship” in

⁵⁴ R. Hodgkin, P. Newell, „Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child“, (UNICEF, United Children’s Fund, 2007), стр. 105, што се однесува на CRC/C/2/Rev.8, стр. 76.

⁵⁵ *Ibid.* стр. 77, што се однесува на Human Rights Committee, General Comment No. 17, 1989, HRI/GEN/1/Rev.8, пара. 6, стр. 184.

⁵⁶ *Ibid.* што се однесува на General Comment бр. 19 на Human Rights Committee.

⁵⁷ *Ibid.* што се однесува на Human Rights Committee, General Comment бр. 19, 1990, HRI/GEN/1/Rev.8, пара. 2, стр. 188.

⁵⁸ K. Boele-Woelki et al., „Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities“ (Intersentia, 2007), стр. 16.

- Central Sulawesi Indonesia”, *American Ethnologist*, Vol. 26, No. 2, 1999).
- Al Jazeera English, “Family on Your Own Terms”, *The Stream* (24.02.2014): <http://stream.aljazeera.com/story/201402242305-0023501> (5–6 мин).
- A. Krista, “Genetic Sexual Attraction”, *The Guardian* (17 May, 2003).
- A. Shaw, “The Contingency of the Genetic Link in Constructions of Kinship and Inheritance – An Anthropological Perspective”, J. P. Spencer, A. Bois-Pedain, (eds.) *Freedom and Responsibility in Reproductive Choices* (Hart Publishing 2006).
- A. Vilaca, “Making Kin out of Others in Amazonia”, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 8, No. 2: 347-365 (2002).
- B. Malinowski, “Parenthood - the Basis of Social Structure”, V. Calverton, S.D. Schmalhausen (eds.), *The New Generation* (New York: Macaulay, 1930).
- C. L. Stafford, „Chinese Patriline and the Cycles of *Yang* and *Laiwang*“, J. Carsten (ed.), *Cultures of Relatedness: New Approaches to the Study of Kinship* (Cambridge University Press, 2000).
- C. Thompson, “Strategic Naturalizing. Kinship in an Infertility Clinic”, S. Franklin, McKinnon (eds.), *Relative Values. Reconfiguring Kinship Studies* (Duke University Press, 2001).
- C.L Stafford, „Separation and Reunion in Modern China“ (Cambridge University Press, 2000).
- Chadwick R. F., “Having Children: Introduction”, Chadwick R.F. (ed.) *Ethics, Reproduction and Genetic Control* (Routledge, 1990).
- Citizens’ Rights and Constitutional Affairs, Legal Affairs, Recognition of Parental Responsibility: Biological Parenthood v. Legal Parenthood, i.e. Mutual Recognition of Surrogacy Agreements: What is the Current Situation in the MS? Need for EU Action?“ (European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department C, 2010).
- D. Dempsey, “Donor, Father or Parent? Conceiving Paternity in the Australian Family Court”, *International Journal of Law, Policy and Family*, No.18, (2004).
- D. Schneider, „A Critique of the Study of Kinship“ (University of Michigan Press, 1984).
- Daily Mail Reporter, “Meet the 40-something Childless Singles Turning to Co-parent partnerships where Raising a Family Doesn’t Include Romance” *Mailonline* (11.02.2013): <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2277027/Meet-40-childless-singles-turning-parent-partnerships--raising-family-doesnt-include-romance.html>.
- E. Hirsch, „Negotiated Limits. Interviews in South-East England“, J. Edwards et al (eds.), *Technologies of Procreation. Kinship in the Age of Assisted Conception* (Manchester University Press, 1993).
- E. Westermarck, „The History of Human Marriage“ (Macmillan, 1891).

- Engels, „The Origin of the Family, Private Property and the State“ (1884). Introduction by Brewer P., Resistance (2004): <http://readingfromtheleft.com/PDF/EngelsOrigin.pdf>.
- Mount, „The Subversive Family: an Alternative History of Love and Marriage“, (Counterpoint, 1983).
- Bowlby, „The Making and Breaking of Affectional Bonds“ (Tavistock, 1979).
- Carsten, „The Substance of Kinship and the Heat of the Hearth: Feeding, Personhood and Relatedness among Malays in Pulau Langkawi“, *American Ethnologist*, Vol. 22, No. 2 (1995).
- Harris, „The Right to Found a Family“, Scarre G., (ed.) *Children, Parents and Politics* (Cambridge University Press, 1989).
- Yanagisako, S. Junko, J.F. Collier, „Towards a Unified Analysis, Gender and Kinship“, J. F. Collier, J. Yanagisako (eds.), *Gender and Kinship: Essays Toward a Unified Analysis*, (Stanford University Press, 1987).
- U. Barnes, „African Models in the New Guinea Highlands“, *Man*, Vol. 62, (1962).
- Carpenter, „Meet the Co-parents“, *The Guardian* (15.12.2013): <http://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/dec/15/meet-the-co-parents-modern-families>.
- Spaas, „Paternity and Fatherhood: Myths and Realities“ (London: Macmillan, 1998).
- H. Morgan, „Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family“, *Smithsonian Contributions to Knowledge*. Vol. 17 (Washington Smithsonian Institution, 1870).
- H. Morgan, „Ancient Society“ (Macmillan, 1877).
- Antokolskaia, „Legal Embedding Planned Lesbian Parentage. Pouring New Wine into Old Wineskins“ (*Familie & Recht*, 2014).
- O'Brien, „The Politics of Reproduction“ (Routledge&Kegan Paul, 1981).
- P. Holland, „Social Bonding and Nurture Kinship: Compatibility Between Cultural and Biological Approaches“ (2004). Достапен на SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1791365> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1791365>.
- alinowski, B., „The Family Among the Australian Aborigines: a Sociological Study“, (University of London Press, 1913).
- Lowe, „A Study into the Rights and Legal Status of Children being Brought Up in Various Forms of Marital or Non-Marital Partnerships and Cohabitation“, (A Report for the Attention of the Committee of Experts on Family Law, 2009).
- V. Lowe, G. Douglas (eds.) *Bromley's Family Law* 10th edition (Oxford University Press 2007).
- Singer, D. Wells, „The Reproduction Revolution. New Ways of Making Babies“ (Oxford University Press, 1984).

- P.P. Schweitzer, „Dividends of Kinship: Meanings and Uses of Social Relatedness“, (Routledge, 2000).
- Provencal L.V., „The Family in Aristotle“, *Animus*, Vol. 6, 2001.
- R. Hodgkin, P. Newell, „Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child“, (UNICEF, United Children's Fund, 2007).
- R. Storrie, „Personhood and Relationality: Processes of Relatedness Among the Hoti of Venezuelan Guiana“, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 9, No. 3 (2003).
- R.H. Lowie, „Primitive Society“ (Bony and Liveright, New York, 1920).
- R.S. Weiss, „The Attachment Bond in Childhood and Adulthood“, M.C. Paros, J. Stevenson-Hinde, P. Marris (eds.), *The Attachment Across the Lifecycle* (Routledge, 1991).
- S. Brennan, „How Many Parents Can a Child Have? Philosophical Reflections on the Three Parent Case“ (Western University, 2013): http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1451926.
- S. Eran, S. Dalit, „Incest Avoidance, the Incest Taboo, and Social Cohesion: Revisiting Westermarck and the Case of the Israeli Kibbutzim“, *American Journal of Sociology*, Vol. 114, No. 6 (2009): 1803–1842.
- S. Franklin, „Embodied Progress: A Cultural Account of Assisted Conception“ (London, Routledge, 1997).
- Smart, B. Neale, „Family Fragments?“ (Cambridge: Polity Press, 1999).
- Sperm Donation and Possible Inbreeding – Oops! „One Sperm Donor, 150 Offspring“, *Human Biological Diversity* (09/07/2011): <http://hbdchick.wordpress.com/2011/09/07/sperm-donation-and-possible-inbreeding-oops/>.
- T. J. Bouchard, „Genetic Influence on Human Psychological Traits. A Survey“, *Current Directions in Psychological Science*, Vol. 13, No. 4 (2004).
- E.A. Westermarck, „The History of Human Marriage“, 5th ed. (London, Macmillan 1921).
- Закон за семејството, пречистен текст, Службен весник на Република Македонија, број 153, (20.10.2014).
- J. Carsten, „Substantivism, Antisubstantivism, and Anti-antisubstantivism“, S. Franklin, S. McKinnon (eds.) *Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies* (Duke University Press, 2001).
- J. Carsten, S. Hugh-Jones, „Introduction“, во J. Carsten, S. Hugh-Jones (eds.), *About the House: Levi-Strauss and Beyond* (Cambridge University Press, 1995).
- J. Edwards, „Born and Bred. „Idioms of Kinship and New Reproductive Technologies in England“, *Oxford Studies in Social and Cultural Anthropology* (Oxford University Press, 2000).
- J. Weeks, B. Heaphy, C. Donovan, „Same Sex Intimacies: Families of Choice and

- Other Life Experiments“ (London, Routledge, 2001).
- K. Boele-Woelki et al., „Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities“ (Intersentia, 2007).
- K. Weston., “Parenting in the Era of AIDS”, A. Stein (ed), Sisters, Sexperts and Queers Beyond the Lesbian Nation (New York, Plume, 1993).
- M. Fortes, “Introduction”, во J. Goody (ed.) The Developmental Cycle in Domestic Groups, Cambridge (Department of Archaeology and Anthropology at the University Press, 1959).
- M. Foucault, „The Order of Things. An Archaeology of the Human Science“ (Vintage Books, 1994).
- M. Strathern, „Reproducing the Future: Anthropology, Kinship and the New Reproductive Technologies“ (New York, Routledge, 1992)
- M. Weismantel, „Food, Gender and Poverty in the Ecuadorian Andes“ (University of Pennsylvania Press, 1988).

FILIATION BY BLOOD AND MUTUAL LIFE AS CRITERIA FOR RECOGNITION OF PRIVATE AND FAMILY LIFE

Summary

The dominance of the criteria that constitute legal filiation: either by blood or by mutual life was different throughout human history. The European Court of Human Rights' jurisprudence too, manifests duality when it comes to the preferences regarding both criteria depending from the particular circumstances. Yet, nowadays, the Court balances between genetic and factual reality of the family life with an assistance of the child's best interest principle. Human rights, in the field of family law are safeguarded in article 8 (respect for private and family life), article 12 (right to marry and to found a family), article 14 (non-discrimination), and article 6 (1) (right to access to a fair trial regarding family disputes, including establishment of parenthood) of the European Convention on Human Rights. Nevertheless, each Member State of the Council of Europe has its own system of regulating family life, the right to marry, criteria for (non)discrimination and establishment of filiation. Therefore, the respect towards differences between Member States sometimes collides with the respect towards protected human rights. Namely, the national family law of the Republic of Macedonia establishes parental filiation through the fact of birth (for the mother, if the child is not born by surrogate woman), marital presumption (for the married husband of the mother), recognition and judicial decision if the child is born in an extra-marital relationship. Nevertheless, the Law on Family bans access to judicial proceedings if the child is conceived by artificial insemination or adopted. This provision results from the presumption that the sole proof of the parental bonds is related to the genes (gives precedence of the filiation by blood). Therefore it forbids DNA tests, especially when the results are considered to be a classified secret or when there are already other legal parents. If judicial proceedings were allowed and the judges were to assess the factual family life (not solely the filiation by blood) as foundations for establishing parental status, the Law would have been more in line with the provisions that prevent discrimination. Even more, such a Law would not compromise the legal certainty of families where children live with the presumed (but not genetic) father for longer period, in concordance with their best interests.

Key words: *filiation, blood ties, mutual life, private and family life.*

⁵⁹ Assistant professor at Faculty of Law “Iustinianus Primus”, “Ss. Cyril and Methodius” University in Skopje.